

ЦИФРЛЫҚ ДӘУІР ПЕДАГОГИКАСЫ. XXI ҒАСЫРДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ

Педагогтердің ақпараттандыру
құралдары мен әдістерін қолдануға
дайындығы

Педагогтердің ақпараттандыру құралдары мен әдістерін қолдануға дайындығы

Қазіргі күнге дейін жалпы орта білім беру жүйесінде техникалық және бағдарламалық құралдардың талап етілетін үлкен көлемі жеткілікті жинақталған. Көбірек, компьютерлік техниканы қолданудың сандық көрсеткіші мол, компьютерлердің қуатының көбеюі білім үшін сәйкесінше сапалы жаңа мүмкіндіктерді бермейді. Сондықтан мектептерді компьютермен жабдықтауға қарағанда, оны білім беру саласында практикалық түрде пайдалану өзекті болып табылады. Бірақ білім беруде АКТ құралдарын тиімді практикалық қолдану осындай құралдарды педагогтерді өзінің кәсіби іс-әрекетінде пайдалануға дайындығынсыз мүмкін емес.

АКТ құралдарын жалпы орта білім беруде практикалық қолдану үшін педагогтерге тән болуы тиіс:

- жалпы педагогикалық дағдылар;
- ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялар құралдарын меңгеру дағдылары;
- ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды оқушыларды оқыту және тәрбиелеу барысында қолдану дағдылары.

Заманауи мұғалім көп нәрсені білуі тиіс. Сонымен бірге, жалпы орта білім беру жүйесінде жұмыс істейтін педагогтер телекоммуникациялар желісінде қажет оқу материалын табуды, осындай желілерді оқытудың әртүрлі аспектілерінде қолдануды, мультимедиа-технология арқылы оқу пәндерінің мазмұнын ұсынуды, оқытудың мультимедиялық құралдарын қолдануды білуі керек.

Психологиялық зерттеулер мәліметтерін ескере отырып, АКТ білім беру құралдарының әлеуетін меңгеру мұғалімдерді дайындауға сәйкес келетін, келесі талап пен ережелерге сүйенуі тиіс:

- оқытудың компьютерлік құралдарымен жұмыс істеуге үйрету білім мазмұнының бөлігі болып табылады;
- оқытуда қолданылатын АКТ құралдары мәселені шешу құралы, оны қолдануды өзіндік мақсатқа айналдырмау керек;
- оқытудың компьютерлік құралдарын қолдану оқу және кәсіби міндеттерді шешу бойынша адамзаттық ойлау мүмкіндігін кеңейтеді;
- АКТ құралдарымен жұмыс істеуге үйрету ойлауды қалыптастыру әдістерінің бірі болып табылады.

Білім беруге АКТ ендіру мөлшері бойынша оқу мекемесінің мәдениетін және оқу үдерісіндегі мұғалімнің рөлін өзгертеді. Білімді дербес/өз бетімен меңгеруге ерпін жасаумен байланысты педагогтің үйрету іс-әрекетінің кеңес беру және түзету бағыттары күшейеді.

Оқушыларға АКТ заманауи құралдарымен ұсынылатын ғылыми және оқу ақпараттарының көптігі жағдайында негізгі және аралас оқу пәндері саласында педагогтерді кәсіби дайындауға талаптар күшейеді. Сонымен бірге оқытушының тұлғалық, жалпымәдени, коммуникативтік сапаларына да талаптар едәуір артады.

Өкінішке орай, оқыту үдерісінде қолдануға арналған көптеген ақпараттық ресурстар үшін төмен педагогикалық деңгей тән. Қалыптасқан жағдаяттың негізгі себептерінің бірі, негізінде компьютерлік оқу бағдарламалары нақты пәнді оқыту әдістері мен мазмұны, психология, дидактика саласындағы жетекші мамандардың қатысуынсыз бағдарлама жасау саласындағы мамандармен құрастырылады, сонымен бірге, оқытушылық жұмыс өтілімі үлкен жетекші педагогтер, жаңа АКТ-дан алыстау, олармен жұмыс істеуді меңгермеген, консерватизмдік ойлауда олардың маңызын барлық уақытта түсіне бермейді.

Көптеген мұғалімдер компьютерлік техниканы меңгеру және оқытуда ақпараттық ресурстарды пайдалану алдында психологиялық кедергіге тап болады, аталған құралдар мен технологияның педагогикалық мүмкіндіктеріне салыстырмалы күдік тудырады. Кейде осылай бағаламау білім беруді ақпараттандыру үдерісінің мәнімен үстірт танысуымен түсіндіріледі.

Тіпті жоғарғы талдау көбінесе, компьютерлік құралдар көмегімен педагогтардың белгілі мазмұн мен түсініктерді оқушыларға АКТ оқыту үдерісінде жай аудару ретінде қабылдайтынын көрсетеді. Әлбетте, мұндай тәсіл білім алушылардың көрнекі-бейнелік және теориялық бейнелі ойлауын белсендірудің үлкен мүмкіндіктерінің пайдаланылмауын көрсетеді.

Қазіргі заманғы педагогикалық кадрлардың оқушыларды оқытуда АКТ құралдарын пайдалануға дайындығын қалыптастыру үрдісінде жағымды әсер қалдыруы үшін бірнеше негізгі факторларды есепке алу қажет. Әсіресе мұғалімдердің біліктілігін арттырудың көпдеңгейлі жүйесін құру керек. Білім беруді ақпараттандыру көзқарасы тұрғысынан, барлық педагогтерді мақсатты түрді екі негізгі категорияға бөлуге болады: АКТ дайын құралдарын тұтынушы оқытушылар және педагогикалық мақсаттағы компьютерлік құралдарды дайындаушылар. Сипатталған дайындықты қалыптастыру барысында бірінші категориялы педагогтер соңғы тұтынушы деңгейіне дейін дайындыққа бағдарлануы тиіс.

Оқытушы компьютермен жұмыс істеудің элементарлы дағдыларын, әмбебап мақсатты бағдарламаның аса кең таралған пакеті туралы алғашқы түсініктерді алуды, мәтіндерді редакциялауды, электронды кестемен жұмыс істеуге үйренуі, пәндік сала үшін оған таныс, дайын компьютерлік оқу бағдарламасын, әріптестермен және оқушылармен телекоммуникациялық өзара әрекеттесу құралдарын, әлемдік ақпарат көздеріне қол жетімді құралдарды меңгеруі тиіс.

Оқушыларды оқытуда АКТ құралдарын пайдалануға талпынатын оқытушы-тұтынушыларға ақпараттық білім беру технологияларының психологиялық және педагогикалық негіздері бойынша дәрістер курстары ұсынылады. Осындай курстардың практикалық жүзеге асырылуы әртүрлі қиыншылықтар туғызады, өйткені, компьютерлік және телекоммуникациялық технологиялармен бағдарламалық және аппараттық қамтамасыздандырылуымен байланысты олардың мазмұны психологиялық-педагогикалық циклдер мен пәндермен тоғысуы мүмкін.

Бірақ әкімшілік қолдаудағы осындай курстар, егер оларды оқуға әртүрлі мамандар тартылса, шынайы болуы мүмкін. Екінші категориялы мұғалімдерді дайындауға қажетті электрондық ақпараттық ресурстармен дербес айналысатын оқытушыларды жатқызуға болады, олар мамандандырылған тұтынушылар немесе тіпті бағдарлама жасаушылар деңгейіне жақындауы тиіс. Бұл электронды ресурстарды түсіну және ұтымды жобалау үшін өте қажет. Оқытушы-дайындаушылар үшін оқыту аясында құрылымдау негіздері мен АКТ құралдарын қолдану секілді, педагогика мен психологияның негіздерін талап етумен біліктілігін арттыру курстарында немесе дербес таныстыру маңызды.

АКТ құралдарын дайындауда жүйелі және қолданбалы бағдарлама жасаушылар, психологтер, дизайнерлер, эргономика бойынша мамандар қатысатын шығармашылық ұжымның, бірақ сапалы дайындау жағдайының жеткілікті болуын ескеру қажет.

Электронды ресурстардың негізгі түпкі ойы, мазмұны және білімділік идеясы пәнді оқытушы арқылы ұсынылуы және жетілдірілуі тиіс. Өз кезегінде, оған өзінің түпкі ойын және идеясын қолданылатын аппараттармен, бағдарламалық қамтамасыздандырумен, ұжымдық дайындаушылардың кәсіби дайындау деңгейімен нақты мүмкіндіктерін өлшеуі үшін қажет. Осыған байланысты, оқушыларды оқытуда қолданылатын электронды ақпараттық ресурстар педагогикалық ғана болып табылмайды, оқу материалдарына тиянақты құрылымдау жүргізбей тұрып, бағдарламалық құралдармен оқу курсының мазмұндық бөлігін беру мүмкін емес.

Сондықтан барлық курстарды оқытушы-дайындаушыларға АКТ құралдарын ұтымды жобалау үшін мектептік оқу пәндерінің материалдары, сәйкес білім беру саласының құрылымдық мазмұны бойынша оқыту құралдарының мазмұнын құрылымдау технологиясы мен мамандандырылған құралдары жайлы тұтас құрылымдық-жүйелі түсініктерді меңгеруі қажет.

АКТ құралдарын әзірлеу және пайдалану бойынша белсенді жұмыс жасайтын оқытушылар білім беру үрдісінде білім беруді ақпараттандыру құралдарын пайдаланудың жеткілікті деңгейіне ие болуы тиіс. Бұл дегеніміз – мұғалімдер пайдаланушының дағдысын меңгеруі, бағдарламалау идеясы болуы және «олардың» мектептегі пәндері бойынша маман болулары керек.

Білім беру ісіндегі АКТ құралдарын қолданатын мұғалімге қойылатын талаптар білім беру қызметін ақпараттандыру процесінде қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды және

АКТ-ны практикалық қолдану құралдарымен байланысты кез келген мұғалімге және нақты мәселелерге қойылатын дәстүрлі талаптардан қалыптастырылуы керек.

Дәстүрлі талаптарға келесі мәселелер жатады:

- ұйымдастырушылық (жоспарлау жұмысы, тыңдаушыларды біріктіру және т.б.);
- дидактикалық (танымдық қызығушылықты және рухани мұқтаждықты дамытуды ынталандыратын, оқу материалын таңдау, дайындау, жабдықтар, қолжетімді, түсінікті, мұқият, сенімді және дәйекті түрде таныстыру);
- перцептивті (білімді адамдардың рухани әлеміне ену, эмоционалдық жағдайын объективті бағалау, психиканың ерекшеліктерін айқындау мүмкіндігі);
- коммуникативті (білім алушылармен, олардың ата-аналарымен, әріптестерімен, оқу орнының басшыларымен педагогикалық тұрғыдан тиісті қарым-қатынас орнату мүмкіндігі);
- суггестивті (студенттерге эмоциялық еріктік әсер ету);
- ғылыми-зерттеушілік (педагогикалық жағдай мен процесті білу және объективті бағалау мүмкіндігі);
- ғылыми-танымдық (таңдалған салада ғылыми білімді игеру мүмкіндігі);
- пәндік (оқу пәні бойынша кәсіптік білімдер).

АКТ құралдарын қолданған жағдайда мұндай талаптар айтарлықтай өзгереді. Мысалы, компьютерленген виртуалды жаттығуды немесе электронды пошта арқылы кеңес беруді жүзеге асыру кезінде ойлау қабілеті мен қабылдау қабілеттерін қалай көрсету мүмкін екенін елестету қиын.

Педагогке дәстүрлі педагогикалық техника, әсіресе ауызша емес сөйлеу құралдары қажет болады:

- экспрессивті-айқындалған қозғалыстар (поза, қол сермеу, бет әлпетінің мимикасын және т.б.);
- такесика (қол алысу, сенсорлы іс әрекет және т.б.);
- проксемика (бағыт, қашықтық);
- просодика және экстралингвистика (интонация, дыбыс, тембр, кідіріс, күлкі және т.б.).

Сонымен қатар, заманауи ақпараттандыру құралдарымен және білім беру электрондық басылымдарымен жұмыс істеу кезінде талап етілетін нақты ережелер бар. Мұндай талаптардың арасында, мысалы, мұғалімнің дидактикалық қасиеттері мен АКТ құралдарын қолдану мүмкіндігі туралы білімі бар.

Ақпараттық-педагогикалық компьютерлендірілген ортадағы мұғалімдердің нақты қызметіндегі психологиялық-педагогикалық есептер қазіргі уақытта зерттелмеген, өз ерекшеліктеріне ие. Сонымен қатар, білім беруді ақпараттандыру үшін құралдар мен технологияларды кеңінен таратуға қарамастан, мұғалімнің негізгі функциясы, оқушыларды оқыту, тәрбиелеу және дамыту үдерістерін басқару маңызды болып қала береді.

Әкімшілік қолдаусыз, жалпы орта білім беруде жаңа ақпараттық технологияларды дамыту және енгізу бойынша педагогикалық кадрларды даярлау мүмкін емес. Мектептің оқушыларды оқытудағы мұғалімдердің АКТ құралдарын пайдалануға даярлау үрдісінде білім беру ұйымдарының ұйымдық құрылымының инерциясы мұғалімдердің консерватизмінен гөрі тежеу болып табылады. Осы бекітуді қолдай отырып, мектеп әкімшілігінің қызметіндегі кемшіліктерге сілтеме жасау жеткілікті, мұғалімдерге оқу процесін ақпараттандыру, тиісті оқыту және қолдау көрсету персоналының жоқтығы, мақұлдаудың жоқтығы және мұғалімдердің инновациялық конструктивті қызметін ынталандыру үшін уақыт жеткіліксіздігіне әкеледі.

Білім беруді басқаруда жеткілікті білікті мамандар АКТ құралдарын пайдалану арқылы оқытуға қатысты саясат пен стандарттарды әзірлеу қажеттілігін көрмейді, араласпаудың теріс қатынасын ұстану қажеттілігін ұстанады. Осыған байланысты білім беруді тәжірибелік ақпараттандыру үшін мұғалімдердің жоғары дайындығына бағытталған жалпы орта білім берудің қазіргі заманғы жүйесін ұйымдастырудың инфрақұрылымын құру үшін әкімшілік саясат қажет.

Шет елдердің тәжірибесі заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды дамыту мен енгізуде педагогикалық қоғамдастықтың қызығушылығын арттыруға бағытталған мамандандырылған басылымдарды жариялаудың орындылығын дәлелдейді.

Мұндай басылымдар кең ауқымды мамандарға бағытталуы керек:

- барлық деңгейдегі мұғалімдер мен оқыту деңгейлері;
- жалпы орта білім беру жүйесінің әкімшілері;
- түрлі мектеп пәндерінің оқытушылары-әдіскерлері;
- ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың әртүрлі салаларындағы мамандар, мысалы, адам мен компьютер арасындағы өзара әрекеттесу, графикалық қосымшалар, жасанды интеллект, компьютерлік технологиялар, телекоммуникациялық жүйелер;
 - психологтар;
 - эргономистер;
 - әлеуметтанушылар;
 - лингвист.

Мұндай жарияланымдар тәжірибе алмасу, білім мен дағдыларды дамыту және беру, білім беруді ақпараттандыру мәселелеріне қатысатын барлық адамдардың қызметін біріктіретін орталық болуы керек.

Оқу үрдісінде ақпараттандыру құралдарын әзірлеуге және қолдануға мұғалімдердің дайындығын қалыптастыру инноваторлардың жұмысын ынталандыратын конкурстармен, сондай-ақ кейіннен каталогтарды жариялау арқылы дамыған электронды ақпараттық ресурстардың аттестациясын қамтамасыз етеді. Куәлікті беру және каталогта сертифициталған бағдарлама туралы ақпаратты жариялау педагогикалық ұстаздың ғылыми және әдістемелік жұмыстарының тізіміне енгізілген электронды құралдарды әзірлеуге негіз болуға тиіс.

Жоғарыда айтылғандардан басқа, оқыту үрдісінде ақпараттық технологияларды қолдану бойынша конференцияларда тікелей тұлғааралық тәжірибе алмасу айтарлықтай нәтиже береді. Мұндай конференциялар баяндамалардың мазмұнымен танысуға ғана емес, сондай-ақ жалпы білім беруді ақпараттандыруға бағытталған АКТ құралдарын жасаудың және пайдаланудың әртүрлі әдістерін салыстыру үшін білім беру бағдарламалық қамтамасыз етудің озық дамуын көруге мүмкіндік береді.

Қорыта келе, педагогтардың ақпараттандыру құралдары мен әдістерін қолдануға дайындығы ақпараттық құзырлықты қалыптасуынан көрініп, келесі талаптарды қанағаттандыруы тиіс:

- қазіргі білім беру жүйесіндегі ақпараттық кеңістік туралы біртұтас түсінікті қалыптастыру (бүкіләлемдік ақпараттық ресурстарға бағдарлау, ақпараттарды іздеу алгоритмі мен ақпараттарды аналитикалық-синтетикалық тұрғыдан өңдеу әдістерін меңгерту).

- ақпараттық (дербес жағдайда, компьютерлік) сауаттылық; оқу-әдістемелік, озық тәжірибелерді зерттеу, ғылыми-зерттеу нәтижелерін түрлендіру мен технологияларды қолдану әдістерін меңгерту; қолданбалы программалық құралдарды меңгерту; жаңа программалық құралдарды меңгерту.

- өз қызметтерін жаңа ақпараттық технологияның мүмкіндіктерін пайдалану: жаңа ақпараттық технологияның мүмкіндіктері туралы білім; коммуникациялық қызметтерді пайдалану дағдысы; білім беру процесінің ерекшеліктерін ескере отырып, педагогикалық программалық құралдарды қолдану және оларды өз қызметтерімізге сәйкес бейімдеп пайдалану.